

SZAKÁLLAS NOVELLÁK

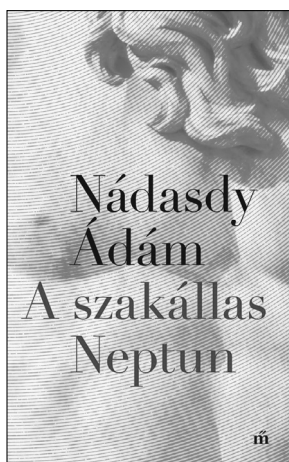
Nádasdy Ádám: *A szakállas Neptun*

Nádasdy Ádámot termékeny nyelvészként, költőként, műfordítóként és esszéistaként ismeri a nagyközönség. Az elmúlt években is számos műfordítása és egyéb írása mellett jelent meg a *Jól láthatóan lógok itt* (2019, Magvető) című verseskötete és a *Milyen nyelv a magyar?* (Corvina, 2020) című ismeretterjesztő munkája. Kevésbé ismertek novellái, amelyek többek között a *Mások* folyóiratban jelentek meg. Ez a hivatalosan 1991-től bejegyzett periodika – ha úgy tetszik – új kezdet volt a magyar LGBT-közösség számára. Egyre elérhetőbb formában adta közre a közösséget érintő híreket, riportokat, apróhirdetéseket, információkat és programokat. Mindemellett jelentős teret biztosított meleg tárgyú könyv- és filmkritikáknak, ajánlóknak, fordításoknak és eredeti prózáknak. Az itt megjelent novellákból válogat össze Nádasdy és dolgoz át tizenkettőt *A szakállas Neptun* című kötetben.

A fülszöveg nem rejti véka alá, mivel áll szemben az olvasó; sőt, igencsak erős kijelentést tesz: „Nádasdy Ádám novelláiból megtudhatjuk, milyenek a melegek: éppen olyanok, mint bárki más”. Örömteli, hogy ma már bátran rá lehet írni egy kötetre, hogy melegekről szól, mégis vegyes érzést kelthet, hogy így konceptualizálja önmagát a gyűjtemény – mintha a saját csapdájába esne. Egyrészt jogos felvetés lehet, hogy ezt érdemes előrebocsátani: akit nem érdekel a téma, az ne foglalkozzon vele. Viszont ezt az erős üzenetet épp a fintorgókhhoz kellene eljuttatni. Másrészt már a paratextusból úgy tűnhet, hogy a kötet nem akarja „úgy általában” szépprózaként pozicionálni magát: meleg tárgyú prózaként olvasandó. Ahogy a kritikában manapság szerencsétlen kifejezésnek tartjuk a „nőíró” kifejezést, amely mindig némi megkülönböztetést, másfajta figyelmet és kritikai megközelítést sejtet, a kötet ezzel ugyanúgy megkülönbözteti magát, bár épp azt szeretné mondani, a melegek olyanok, mint bárki más.

Feloldhatatlannak tűnnek ezek az ellentétek, amin nem segít a folytatás: „Mindeközben olyan kalandokba keverednek, amelyekbe mások nem”. Valóban ez jellemző a történetek többségére: a bonyodalmat vagy a karakterek frusztrációját ez a megkülönböztetés és ráolvasás, vagy ezek veszélyesnek tűnő lehetősége okozza. És amint előbújásra vagy annak küszöbére kényszerülnek, hiába terveztek másképp cselekedni vagy felszólalni, a „kimenetel” már nem az ő kezükben van. Mindennek ellenére próbálnak a novellák ügyesen lavírozni az ellentétek között, hogy az irodalom univerzalitását kihasználva általános emberi érzelmekről és létről írjanak.

A kötetet nyitó *Angol keringő* kiváló és megfontolt választás első novellának. Két tizennyolc éves kamasz próbálja megérteni felnőtt testi vágyait, de gyerekesen tudatlannak tűnő érzelmeit egymás iránt. Különösen hatásos az ő szájukba adni a kérdéseket, amelyek buta sztereotípiáknak tűnnek: lehet-

Magvető Kiadó
Budapest, 2020
192 oldal, 3299 Ft

egyáltalán két fiú között romantikus szerelem; melyikük a fiú, és melyikük a lány a kapcsolatban; hogyan működik a „férfias becézés”. Legutóbbi kedvesen felvezeti Nádasy meleg novelláinak gyakran visszatéró elemét: a két fiú közti bensőségességet és bizalmasságot főként a beceneveken keresztül ismerik fel a nem meleg karakterek az olvasóval együtt. A következő novella szereplői pár évvel idősebbek, mégis igazi fiatal felnőttként viselkednek. A történet szinte már sablonosnak mondható a kilencvenes években divatos queer-elméletek ismeretében: a főszereplő egy szerelmi háromszög egyik csúcsaként ismeri fel gyengédebb érzelmeit egy másik férfi iránt, amikor megugorhatatlanná válik számára a címadó „magas léc”, a barátnöje iránti férfiúi kötelessége. Ugyanerről a korosztályról szól az *Adnál tüzet?* is. A novella elején először tűnik ki a szövegek kellemes jellegzetessége: egy-egy bekezdés erejéig Nádasy olyan filmbe illő képek és megkomponált jelenetek ekfrázisát szövi az elbeszéléseibe, amelyeket egy fotográfus is megirigyelne. Itt humorral is párosul, ahogy az egyik szereplő, Aranka szerencsétlenkedik a temetőben. A meleg szál részletezésével azonban erősen túlterhelte válik a novella, minden felsejülő humor ellenére. Győző – Aranka előítéleteitől félve – rejtegeti párját az akváriumhoz hasonlított szobájában. Az elbeszélés hangulata egy borderline betegéhez hasonlítható, ahogy az előbújás kétségeit és a kapcsolat kellemességét próbálja egy térben összehangolni, ideértve mind a történet helyszínét, mind a novellát.

A negyedik, a *Vár a századosom* című novella talán a legjobb példája annak, hogy miként keverednek a melegek olyan szituációkba, amilyenekbe mások nem, miközben olyanok, mint bárki más. Csupán egy mondatba sűrítve ügyesen felhívja a figyelmet erre a szerepre: „Sose jutott [Géza] eszébe, hogy a rendőrnek is lehet élete meg dolgai”. A magyar fiú (később a nevekkal való játék kedvéért: *gay-za*) Londonban botlik bele a rendőrbe, aki készségesen segít neki megtalálni a közeli melegbárt. S mint kiderül, a műszak után a rendőr is oda igyekszik. Géza izgatottan várja a randevút, amely rövidre sikeredett: csak egy gyors italra hívja meg a rendőr a magyar fiút, mert otthon várja a párja. Nincs lehetőség kettejük között többre. De érdekes módon nem a monogámiához való ragaszkodás miatt, hanem – mint kiderül – a rendőrnek valóban vannak dolgai: párjával az AIDS-szel küzdenek. Eddig a novellák szinte programszerűen mennek végig a meleg irodalom gyakori témáin: kamaszkori szerelem, szerelmi háromszög, előbújás, AIDS-narratíva. Az utolsó ilyen novella a *Haladási napló*, amely a programszerű benyomást oldva egy másik elbeszélési technikával, elkülönült napi epizódokra bontva dolgoz fel egy szintén gyakori felállást, egy idősebb férfi és egy fiatal fiú *erastes/eromenos*-jellegű kapcsolatát. Így a számos becenev megjelenése mellett tényleg naplószerűen követhetjük végig, miként halad egy ilyen kapcsolat.

A *Családban marad* című novella Ambrus történetét meséli el. Bár nem ő az elbeszélő, a gondolatai gyakran ad hoc jelleggel direktén szólalnak meg. A zűrös családi élethelyzetből jövő fiú, akit zavar az anyja házas szeretője, Csabi bácsi, megismerkedik vidéken Csabással. Nem árulok el nagy titkot, hogy a történet ismét a nevekkal játszik, és a további cselekmény leírása nélkül is rögtön kitalálható a címből, hogy Csabi bácsi és Csabás rokonok, amit a novella is elárul a legvégén. A hatodik novellára az olvasót meglepetésként az a bántó felismerés éri, ahogy a társaságról olvas, hogy milyen szűk szerephez jutnak a nők a novellákban: „Betti mint szőke démon, Magda mint fekete párduc... továbbá két nagy mellű lány”. A kötetben nem találkozunk egyetlen árnyalt női karakterrel sem, mindegyikük vagy egyfajta matróna szerepet tölt be, vagy fruskának tűnik, vagy egyszerűen nem más, mint combok és mellek. S bár magyarázhatnám ezt azzal, hogy valamiféle egyszerűsített „meleg szemmel” ír az elbeszélés, mégis fájdalmas a felismerés, hogy ennyi jut a női szereplőknek ezekben a meleg novellákban.

Ismét külföldre viszi az olvasót a *Macskaétel* című novella. Ez alkalommal a New York-i West Village-ben él magyar főszereplőnk. Ahogy a többi novellában, a magyar fiúnak a

külföld valamiféle Árkádiának tűnik az otthoni viszonyokhoz képest. Ez gyakori toposz a meleg tárgyú irodalomban. Ennek azonban új csavart ad Nádasy: a novella főszereplője ebben a békés mikroközösségben nem magát a szerelmet találja meg, hanem egy szakítás utóregényeivel próbál megküzdeni.

Az ezt követő *Nagyhídeghegy* a kötet leghosszabb írása. Ebben a történetben egy meleg pár megy kirándulásra heteroszexuális barátaival. Nádasy a szépprózájára jellemző eszközök teljes arzenálját felsorakoztatja. De hiába a nagyobb terjedelem, ezek valahogy mégsem működnek. Ahogy utaznak a szereplők, a novella mégsem halad. Sok már itt a becézetés, és Nádasy szinte erőszakosan önti össze a félmondatos belső monológokat, az erőltetetten szellemes párbeszédeket, a filmszerűen megkomponált snitteket és a karakterek leírását azokkal az adalékokkal, amelyek a meleg pár magánéletének epizódjait és a két fiú háttértörténetét hivatottak megismertetni. Olyan, mintha poláris és apoláris folyadékokat öntene össze: vannak rétegek, de hiába keverjük, nem állnak össze. Pedig éppen ezekre a rétegekre próbálja kihegyezni a történet csúcspontját, ahogy a többi novellában is. Buki mackó (azaz Bukóca, azaz a ragadványnevén ismert Bukta) és a „lehetetlen” nevű Csongor (azaz Csocsó) az egymás közti szurkálódások és csendek, de legfőképp a becézetések révén „buknak le” a hetero barátok előtt. S ugyanúgy, ahogy a nevek is bélyegek, amint ráolvassák a párra, hogy melegek, az irányítás és a cselekvés lehetősége nem az ő kezükben van, hanem a baráti társaság dönt, hogyan tovább. A szexualitásuk, az előbújás miatt olyan helyzetbe keverednek, amilyenbe mások nem, bár olyanok, mint bárki más.

A kilencedik novella, a *Birkahús* a vidéki Molnár Alex–Müller Sándor párosról szól. Működik a névválasztás, amire a karaktereik is felhívják a figyelmet: ők szinte egy és ugyanazon személy, s bár folyamatosan csiszolódnak az elveik miatt, jól olajozott egységként működnek. Erre erősít rá a párbeszéd is, amikor egy pesti joghallgató próbál becsatlakozni – eredménytelenül. „Igyekezett normális kapcsolatkész ember maradni”, de a két fiú sajátos dinamikája, a szurkálódások intimitása ezt nem teszi lehetővé. A vidéki párnak külön véleménye is van a városi melegekről: „Tudod, mi a baj ezekkel? Nem bírnak pasit szerezni, helyette a mozgalomban élnek ki magukat”. A két fiú monogám egysége megbonthatatlanak tűnik érzelmileg, azonban szexuálisan – mint kiderül – mégsem az: a vidéki fiúkat bedarálja a pesti meleg élet, hogy nyitott kapcsolatuk vágyait kiéljék. S bár én drámaian fogalmazok, a novella fájó természetességgel ír erről. Érdekes, hogy – noha a történet időben messze van a közösségi média világtól – az elbeszélés milyen mesterien játszik azzal a ma is égető problémával, milyen nehezen lehet kiigazodni a látszat és a gyakran nem épp kirakatba illő valóság kérdésében.

A címadó *A szakállas Neptun* ismét jól ismert toposzt, az olaszországi meleg turizmust dolgozza fel humoros formában. Négy férfi gyűlik össze a „kőfaszú Neptun” szobra előtt: egy magyar, egy spanyol és egy amerikai–japán pár. A pár amerikai tagja siket – akit zavaró módon nemcsak az elbeszélő, hanem a párja is süketnek titulál. De a novella nem is a politikai korrektségről szól. A spanyol fiút a magyar „kis nemzetközi kurvának” gondolja, mert „csinos” és „csibészes”, a pár angol nyelvű felszólalásait mint a magas labdákat csapják le a pimasz nyelvészoénok. A humorhoz némi népnevelés párosul, ahogy pénz helyett a négy férfi saját magát dobja be a szökőkútba meztelenül: „Mutassuk meg Neptunnak, hányféle emberfaj van”. Ez szépen rezonál a fülszövegre, de túlmagyarázza: „Emberfaj csak egy van...”. Rengeteg potenciál van a novellában, de ebből a poénból többet is ki lehetett volna hozni – a slusszpoénokat előre lelövi a szöveg.

Az utolsó előtti novella eltávolodik a meleg irodalom toposzaitól, mintha valóban azt akarná bemutatni, hogy a meleg férfiak közötti kapcsolat nehézségei épp ugyanazok, mint bárki máséban. A *Júliusi délután* esettanulmány egy sok lehetőséget rejtő, ámbar addig felszínes kapcsolatról. Ironikus, hogy épp a kommunikáció hiánya jelenti a bonyodalmat, pedig a szereplők kezében van a telefon. A két beszélgetés közötti túlzott önelemzés

és szorongás nyíltan, mégis tapintatosan árnyalja, miként játszik közre az időzítés mindkét fél oldalán, amikor a kapcsolat az „övön felüli” és az „övön aluli” viszony határán imbolyog.

Felmerül a kérdés: tényleg azt sikerült-e bemutatnia a kötetnek, amiről a fülszöveg ír. A novellák majdnem fele szinte programszerűen, a többsége külföldi irodalomból legalább százötven éve ismert meleg irodalmi toposzok mentén mutatja be a meleg életet magyar szereplőkre adaptálva. És bármennyire is általánosan emberinek tűnik, ahogy frusztrációjukat megélik ezek a férfiak, valahogy mégsem tűnnek „normálisnak” – értsd jól: értékítélet nélkül, amiről a fülszöveg ír: „olyanok mint bárki más”. Hisz a kötet megkülönbözteti önmagát a szépprózától, az egyértelmű toposzokkal specifikus sémákat indít el az olvasóban, és a bonyodalmat is a „mássággal” tudja a tetőfokra vinni. S még ha találnak is megoldást ezek a meleg szereplők, gyakran ez nem tűnik megnyugvásnak.

Mintha erre a dilemmára ajánlana feloldozást az utolsó és talán legjobban megírt novella. A *Ha egyszer kibillen* nem nyúl az egyre látványosabban kiviláguló recepthoz: nincs szükség becenevekre, szellemeskedésre, a szereplők szándékosan túlírt jellemzésére és háttértörténetére. És a bonyodalmat sem a ráolvasás vagy az előbújás veszélye adja. Szinte lényegtelen, hogy a történet két *meleg* férfiről szól; a novella rendkívül *emberi*. Két ember – bár teljesen egyértelmű, hogy összetartoznak – félreérti egymás szeretetnyelvét. Nem tudnak új szintre lépni: bár kapcsolatuk megérett az összeköltözésre, a cipekedés mellett meg kell küzdeniük még a méretes lelki poggyászzal is. Persze ez a novella sem mentes teljesen a programszerű érveléstől. Mégis kellő humorral, organikusán szövi bele az elbeszélésbe, hogy a meleg tanár bácsi sokkal férfiasabbnak tűnik az átlagos életet élő tornatanárnál mellett – értsd: a meleg férfiban nincs semmi nőies. Ugyanilyen organikus végig a két férfi közötti párbeszéd, illetve a meleg és a heteroszexuális rokon közötti dialógus, ami jól megmutatja, hogy szexualitástól függetlenül mindenkinek van helye ebben a családban és világban. Mindennek ellenére semmi didaktikus népnevelés, se szivárványszínű „happy end” nincs a végkimenetelben: kellemesen fanyar humorral mutatnak rá a novella (egyben a kötet) zárószorai, hogy a csiszolódás és egymáshoz való igazodás hosszabb folyamat, de „egyelőre” jó úton járnak.

A kötet összességében egy megrendelésre készült drámafordítás benyomását kelti: a fordító elvállalja, elkészíti a legjobb tudása szerint, majd a darabot színre viszik. A novellák is némi „átfordítás” után kerültek a nagyközönség elé. Ma is sokat mond a meleg férfiak gyakran szomorú lélektanáról. Mindazonáltal szakállasok a novellák. Egyrészt a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek meleg életét bemutató történetek ma inkább korrajzként hatnak, mint ahogy az idő múlásával ez szinte természetszerűleg bekövetkezik a meleg tárgyú irodalommal. Másrészt a kötet gyakran látott toposzokkal dolgozik, újdonságot a magyar szereplőkre való adaptálás hoz, és Nádasdy egy-egy csavarja. S míg elismerően bólogatunk az eredeti novellák első megjelenésének jelentőségére, amelyet elvitatni nem lehet, a most megjelent kötet egy novella erejéig kitekintést és iránymutatást is ad: van még hova fejlődnie a magyar meleg tárgyú prózának.